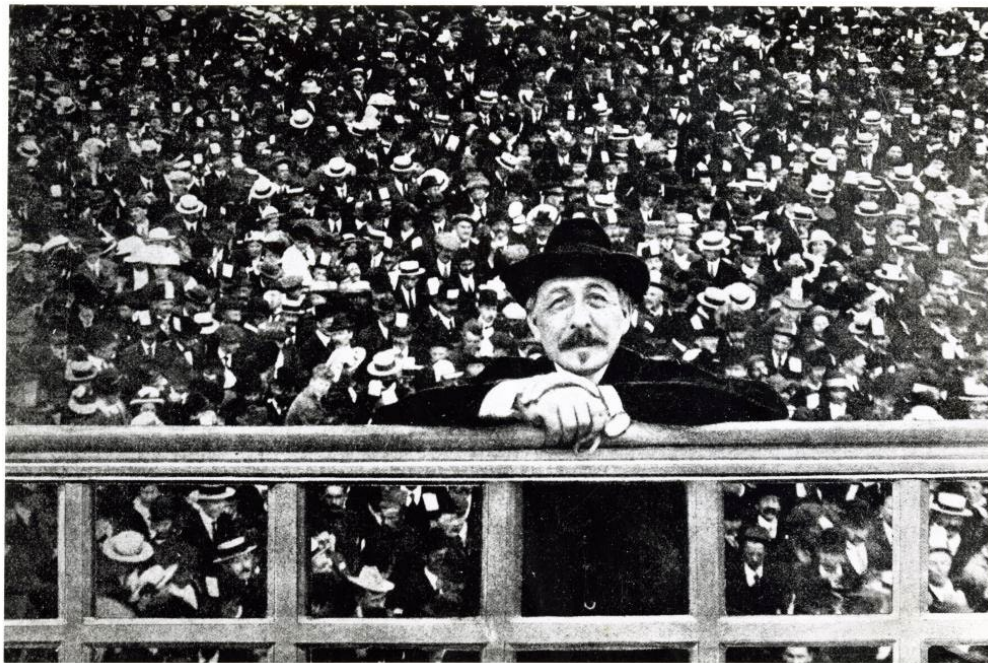

Een democratie in zelftwijfel 1918-1930

- ▶ Het Duitse keizerrijk zakt in november 1918 bijna geruisloos in één.
- ▶ Het enorme veldleger ontbindt zich en verdwijnt via de kazernes in de massa.
- ▶ De Duitse socialisten hebben nu de staatsmacht. Maar weten niet, wat er mee te doen.
- ▶ Ze flirten met de Russische Sovjets. Maar durven het experiment niet aan.
- ▶ Duitsland is een reus op lemen voeten. Ebert, de president, is zelf zo'n reus.

Troelstra ziet zijn kans

- ▶ Troelstra is de leider van de Nederlandse socialisten. Hij heeft in alles zijn Duitse kameraden nagevolgd.
- ▶ Als hij hoort dat de Duitse keizer naar Nederland is gevlucht wil hij een staatsgreep doen.
- ▶ Hij denkt dat Friedrich Ebert dat óók deed. Dat is een flagrante vergissing. Ebert is per ongeluk aan de macht gekomen. Hij weet zich geen raad.

Burgemeester Zimmerman geeft Rotterdam over

- ▶ Op 9 november 1918 heeft de Rotterdamse burgemeester een indringend gesprek met de socialiste raadsleden Arie Heykoop en Johan Brautigam
- ▶ Beiden zijn overtuigd revolutionairen die in Nederland ook een Radenrepubliek willen stichten
- ▶ Een tijdelijke dictatuur van het proletariaat achtten zij heilzaam
- ▶ Zimmerman biedt samenwerking aan mede met het oog op het opstarten van de Rotterdamse Rijnhaventransito-bedrijven op Feyenoord
- ▶ Hij suggereert dat hij het kabinet ervan zal overtuigen dat de Duitse revolutie niet zal ophouden bij Zevenaar
- ▶ De Nederlandse staatsinrichting zal door de socialisten moeiteloos kunnen worden ingeschaard als zeventiende deelstaat in de Duitse Volksrepubliek van Radensocialisten
- ▶ Politie, brandweer, gezondheidsinrichtingen en garnizoen zijn ter beschikking van de sociaal-democraten
- ▶ De koningin zal weg moeten wegens haar inconstitutionele gedrag met betrekking tot Veldleger en Vloot en haar weigering de Opperbevelhebber Land en Zeemacht te ontslaan
- ▶ Heykoop en Brautigam lichten onmiddellijk Troestra in en deze roept voor de 10^e november in het Openbaar Verkooplokaal aan de Goudse Rijnweg een buitengewoon partijcongres bijeen
- ▶ De SDAP zal beslissen welke daad de arbeidersmassa zal gaan doen: revolutie maken of niet en welke arbeiderswensen onmiddellijk moeten worden verwezenlijkt.

Ruys besluiteloos

- ▶ De Militaire Inlichtingendienst luistert Troelstra, Vliegen, De Telegraaf, de Maasbode en Het Vaderland al maanden af
- ▶ Ruys wordt gewaarschuwd dat de SDAP een staatgreep voorbereidt
- ▶ Ruys besluit de demobilisatie Veldleger uit te stellen ivm ordehandhaving en om muiterij te voorkomen
- ▶ Van Karnebeek weet dat de Duitse keizer zich in de nacht 9/10 november bij Maastricht gaat melden
- ▶ Maar hij licht Ruys niet in iom Wilhelmina die meent dat zij alsnog een vredesbemiddeling succesvol kan doen verlopen
- ▶ Wilhelmina weet niet dat de rijkskanselier Max van Baden eenvoudigweg het ambt heeft overgedaan aan Ebert en vervolgens naar huis is gegaan
- ▶ Ebert verklaart zich nu president van de Duitse Raad van volkscommissarissen zoals Lenin dat deed in maart 1917
- ▶ Dat betekent dat Wilhelm geen staatshoofd meer is en dus geen competentie heeft te bewilligen in enige wapenstilstand
- ▶ Feitelijk is Wilhelm bij Eijsden alleen nog maar een "Einfacher Privatmann"; de toeleg van Wilhelmina is onuitvoerbaar. Het kabinet is onkundig van dit alles.

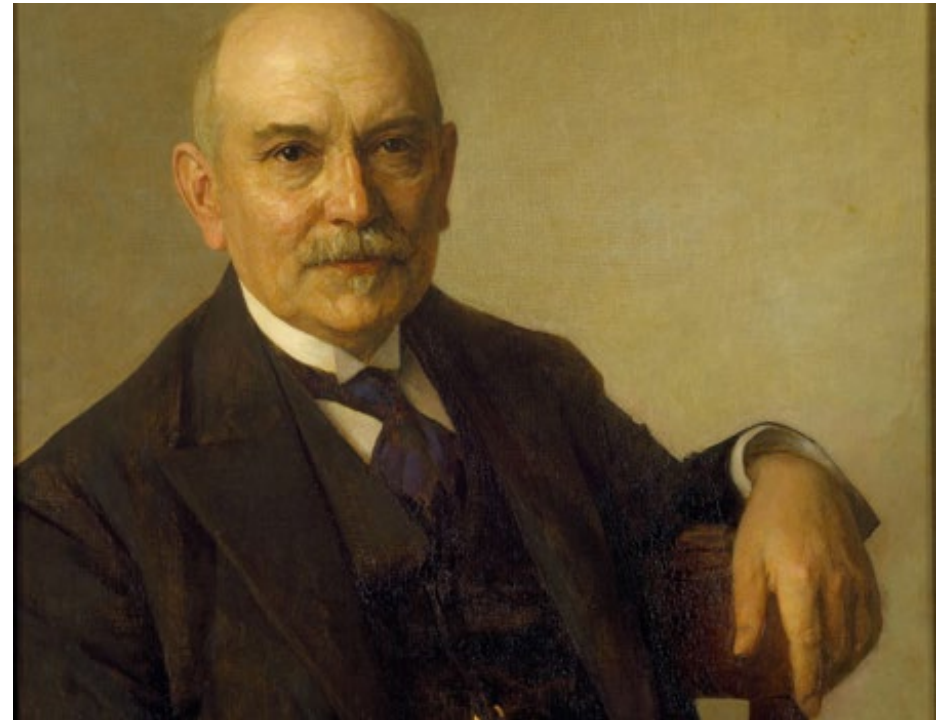
De staatsgreep in de kamer aangekondigd

- ▶ Op 12 november vraagt Troelstra aan de kamervoorzitter het woord wegens een “persoonlijk feit”.
- ▶ Hij deelt mee dat de socialisten de macht overnemen, omdat politie, vloot en veldleger “te hunnen dienste” staan
- ▶ Hij zegt ARSOLraden aan. Hij kondigt aan dat het kabinet overbodig is. Hij neemt aan dat het zal gaan.
- ▶ Wat de koningin betreft, zegt hij verder niets. De voorzitter schorst wegens het voortgezette uur. Alleen Jan Bomans, de katholiek, maakt bezwaar. De vader van de schrijver Godfried.

Een verbijsterde staten-generaal

- ▶ De volksvertegenwoordiging is verbijsterd. Zij weet niet wat te doen.
- ▶ Alleen de geharnaste W.H. Vliegen, collega van Troelstra, zegt aan Doe Hans, een journalist van Telegraaf en Het Vaderland, dat Troelstra heeft gesproken zonder de socialistische fractie te raadplegen.
- ▶ Liberalen, confessionelen, conservatieven en vrijzinnigen reageren opgelucht en maken de socialisten verdacht. Het zijn crypto-sovjets.

Confessioneel wapengekletter

- ▶ De confessionelen hebben net een kabinet geformeerd. Ze zijn woedend op de socialisten. Ze schorsen de demobilisatie en roepen reservisten op en vrijwilligers: de Bijzondere Vrijwillige Landstorm.
- ▶ Ze convoceren burgerwachten, stedelijke schutterijen en voegen mitrailleursecties en zoeklichtafdelingen toe.
- ▶ Het hele land is daardoor in rep en roer. De protestanten doen het voorkomen dat zij de staatzelfstandigheid wederom gered hebben. Hun voorman is generaal Duymaer van Twist. Hij vindt het prachtig.

Wilhelmus wordt een strijdlid tegen de socialisten

De overreactie houdt in dat de sociale wetgeving wordt uitgesteld en dat de sociale zekerheidsmaatregelen in uitvoering en effectiviteit worden geschorst of opgeschort. Dat, terwijl ze ingevoerd zijn door de katholieke Piet Alberse op instigatie van Wiel Nolens, de leider van de Rooms-Katholieke Staatspartij.

De SDAP slaat terug: de weermacht mag geen cent en geen man meer ontvangen

Het gevolg is dat het kabinet extreem gaat bezuinigen op leger en vloot. Over de militaire begroting is in de Tweede Kamer niet meer te discussiëren. Het wordt een Poolse Landdag waarin een redelijk argument niet meer telt. Omdat Colijn ook echt de structurele overheidstekorten wil terugdringen maakt hij daar misbruik van. Het is niet allemaal de schuld van de socialisten.

Paralyse bij de confessionelen

- ▶ De Anti-revolutionairen willen Nederlandsch-Indië adequaat kunnen verdedigen tegen Japan, al noemen zij dat land niet. Het Verre Oosten is een VOC-zaak. Dus protestants.
- ▶ Bij de formatie van 1922 eisen zij dat de katholieken een Vlootwet zullen steunen die over decennia de opwerking van moderne sameldelen op pantserkruiserbasis garandeert in de Archipelwateren. De Vlootconferentie te Washington eiste dat Nederland in het Verre Oosten zijn koloniaal bezit zelfstandig beschermt.
- ▶ De katholieken stemmen in met het kabinetsakkoord. Maar als het op hoofdelijke stemming aankomt stemmen tien katholieken ineens tegen. Het is het einde van de confessionele coalitie. Maar het houdt ook in dat geen kabinet nog een regeerakkoord kan sluiten. Dat ondermijnt 's lands bestuur volledig. Het maakt Nederland een stuurloze natie.

Het lukt niet te formeren

- ▶ De protestanten vinden dat de katholieken het kabinet verraden hebben. Het was immers duidelijk dat deze Vlootwet speerpunt was in het kabinetsakkoord. Het kabinet mocht er dus op rekenen dat Nolens zijn fractie vóór zou laten stemmen. Monseigneur had immers zijn kamerclub goed afgericht.
- ▶ Maar er is gewoonweg geen kamermeerderheid te reconstrueren voor een kabinet van niet-confessionele statuus. Dat komt omdat de socialisten nog steeds het revolutionaire elan van Troelstra niet openlijk los willen laten. Dan willen de liberalen, vrijzinnigen, katholieken niet met hen regeren. Terwijl in wandelgangen iedereen weet, dat Troelstra eigenlijk géén politiek gezag heeft in zijn partij. Nolens wil dat dat openlijk erkend wordt. Dat weigert de SDAP persistent. Zoals ook de SPD in Duitsland niet wil samengaan met burgerlijke partijen op rechts. Dat is de doodsteek voor het parlementair dualisme.

Nolens is de spil. Maar toch kan hij niet draaien

De bisschoppen staan niet toe dat de katholieken met de sociaal-democraten regeren. Nolens mag dat niet erkennen. Want dan zou hij een theocratie toegeven: Rome zou beslissen wie regeert.

Maar dan is er geen regeringsmeerderheid te construeren. Want de anti-revolutionairen weigeren iedere toegevendheid aan Troelstra.

UTRIQUE FIDELITAS

Het kabinet moet
aanblijven.
Wilhelmina wil
de
ontslagaanvraag
niet in.

De ministers moeten nu per
kwestie een parlementaire
meerderheid zien te vinden.

Daarom is er nauwelijks een
consistent beleid te voeren.

Confessionaliteit blijkt geen
dragende verenigingsfactor te
zijn voor de zorgtaken van de
overheid die steeds toenemen.

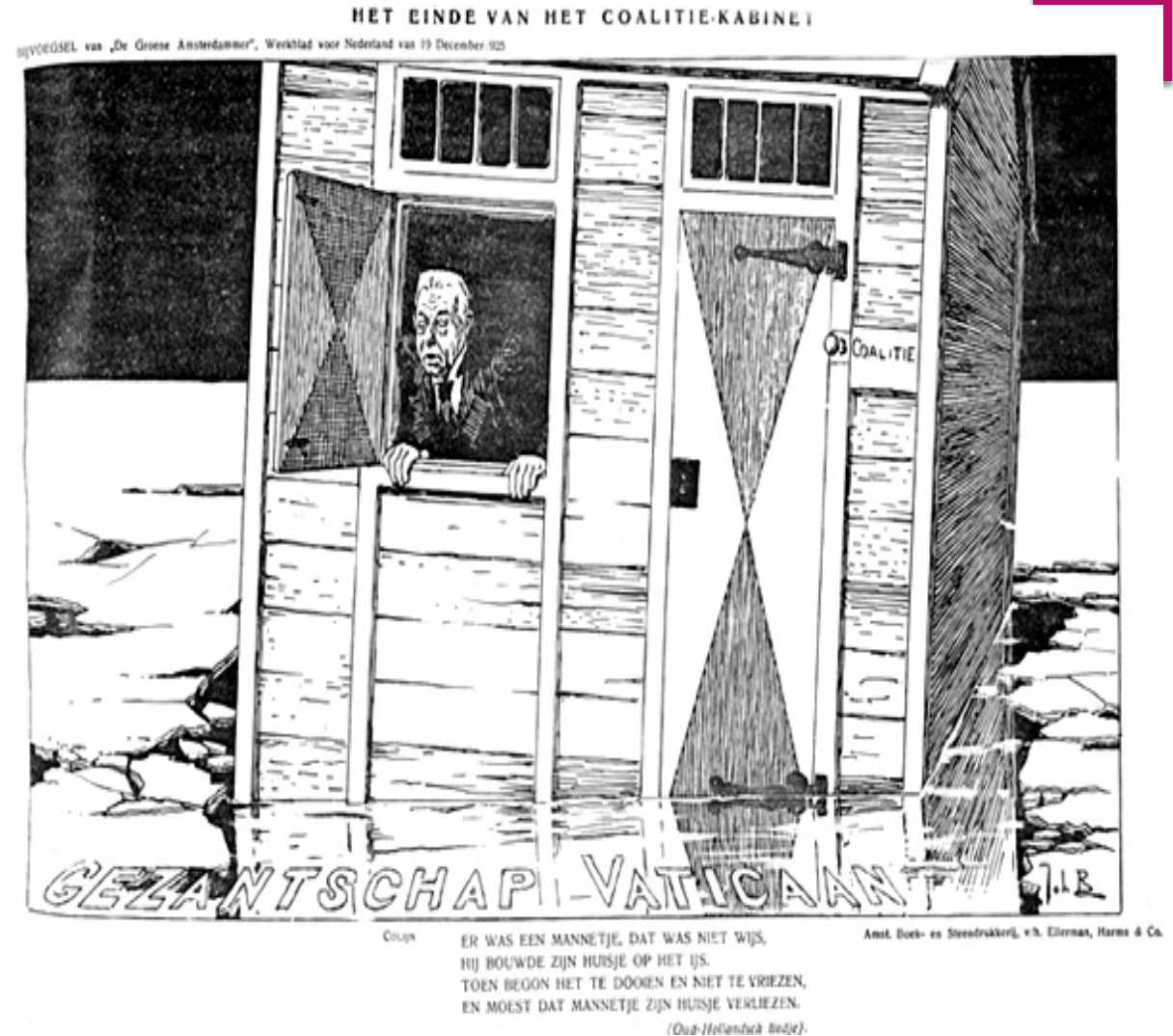
Resultaat: theologische
bacchanalen. Vervreemding bij
het kiezersvolk.

Wraak van de protestanten op de katholieken

Zuiver om te pesten stemmen de protestanten de post voor het gezantschap bij het Vaticaan af.

Omdat hij weet dat haat hun motief is stemt H.P. Marchant nu ineens ook voor schrapping van die gelden namens de Vrijzinnig Democratische Bond. De linkzijdige haast zich om dat nu ook te doen.

Eerste kabinet-Colijn moet aftreden

- ▶ Colijn raakt zwaar beschadigd, omdat hij nog niet lang leider is van de "Anti's"
- ▶ De Geer volgt hem op, maar formeert stiekem zonder Colijn te waarschuwen dat Wilhelmina hem aanzocht.
- ▶ Daardoor ontstaat een blijvende haat tussen Colijn en De Geer die in 1939 leidt tot de vorming van een zwak oorlogskabinet onder De Geer. Pas in 1929 is er weer een meerderheidskabinet-Ruys.

Colijn de Houwdegen

- ▶ Colijn is de KNIL-brigadecommandant met de klewang in de vuist
- ▶ Lange overleggen vervelen hem: hij hakt gordiaanse knopen genadeloos door
- ▶ Hij is al berucht als minister van oorlog in 1913 en wordt nog roemruchter bij de verdediging van de Indische militaire marine "op een koopje" bij de Vlootwet-1923
- ▶ Hij polariseert bij de bestrijding van de recessie in 1925 wanneer hij een sluitende begroting presenteert als enig antwoord op de financiële destabilisatie die de Duitse hyperinflatie in Nederland teweegbrengt
- ▶ De Geer verdringt hem uit het regeerkasteel. Pas in 1933 zal Colijn de man worden van de keiharde crisisbestrijding en het Nederlands interbellum domineren.
- ▶ Hij vervreemdt de massale werklozen volledig van de regering die hij in vier kabinetten leidt omdat hij wars is van actieve conjunctuurpolitiek
- ▶ Hij brengt zich in discrediet door zijn erotische betrekkingen met de Duitse demi-mondaine Helga Schulze die vervolgens Colijn doeltreffend weet te chanteren
- ▶ Colijn blijft Nederlandsch-Indië zien als economisch vuistpand van Den Haag dat alleen beheerd kan worden als centraal geleid wingewest. Hij is de stroman van de Bataafsche Petroleum-maatschappij die hij in alle opzichten van dienst zal blijven
- ▶ Dit levert een smet op voor het blazen van de Anti-Revolutionairen waarvan zij zich nimmer meer kunnen bevrijden. Het vergiftigt de confessionele economische politiek

Colijn lijkt een modern man. Dat is hij niet

- ▶ Colijn staat pal voor de gave gulden-politiek
- ▶ Hij is tegen een progressief fiscaal systeem van inkomsten- en vermogensbelasting
- ▶ Hij eist een sluitende begroting ten koste van de collectieve sector en vooral ten laste van de steunmaatregelen
- ▶ Hij wil een systeem van gewapende neutraliteit voor Nederland en in het Verre Oosten ten koste van de Volkenbond
- ▶ Hij is niet bereid daarvoor middellange termijn diepte-investeringen te doen voor het defensie-apparaat
- ▶ Hij blijft Rusland weren uit de Volkenbond, maar weigert ook diplomatieke betrekkingen te verbeteren met katholieke landen als Spanje, Portugal, Brazilië, Venezuela en Panama. Het potentieel van de USA vermag Colijn niet te doorgronden. Hij steunt op het Britse Imperium.
- ▶ Hij laat de crisis van 1929 over aan het spel der vrije markt en stemt deswege in met massa-ontslagen zonder diensovereenkomstige compensatoire steunmaatregelen zoals ruime werkverschaffing en overheidsinvesteringen
- ▶ Hij ziet de gevaren die Duitsland oproept voor het Europese machtsevenwicht na 1925 niet

De Jordaanrellen

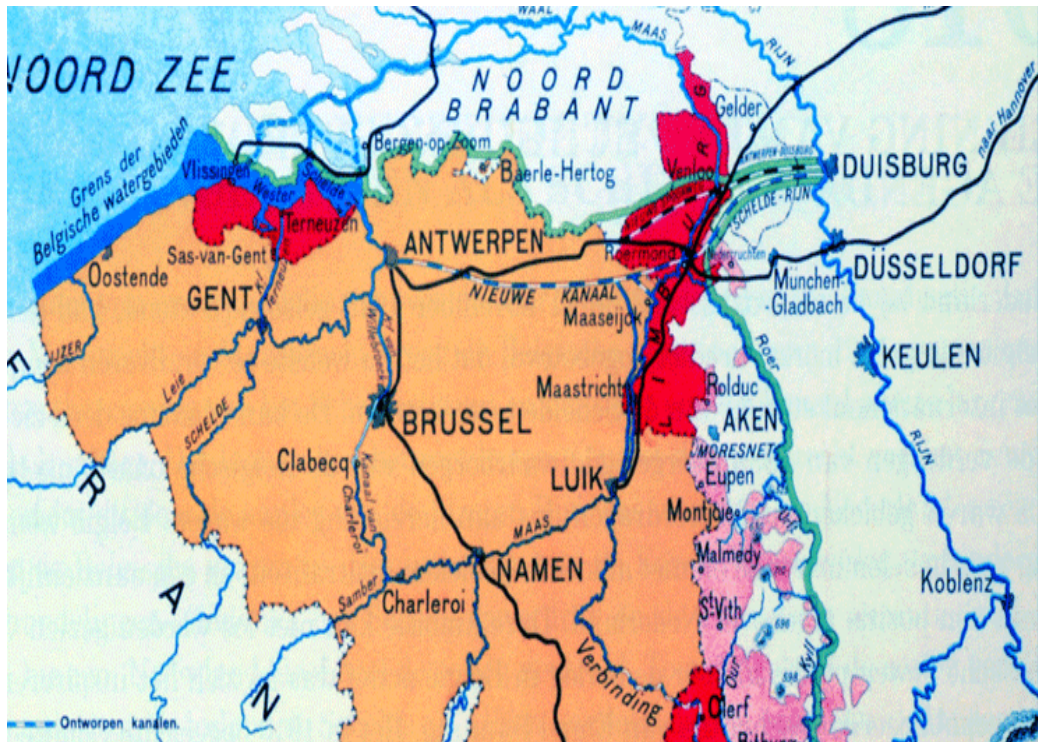
- ▶ Het is daarom juist, Colijn te zien als de man die de Jordaanoproeren 1934 provoceerde
- ▶ Colijn verlaagde als premier, tezamen met Oud, de werkloosheidsuitkeringen geducht
- ▶ De onvrede met uitblijvende compenserende maatregelen dateerde al van 1925
- ▶ Colijn zag de SDAP als de hoofdschuldige voor de rellen die georganiseerd werden vanuit het gebouw De Harmonie aan de Rozengracht
- ▶ In De Jordaan, de Dapperbuurt en de Indische Buurt werd dagenlang vanachter barricades gevochten tegen militairen en marechaussee-brigades
- ▶ Vijf doden en 56 zwaar gewonden, 107 arrestaties. Maar Colijn gaf aan, dat niet voldoende gezagshandhavend was opgetreden.

De autoritaire staat

- ▶ De confessionelen willen voor alles een gezagshandhavende staat
- ▶ Zij zijn bereid daarom het recht op vereniging en vergadering drastisch te beperken, de strafbare opruiing uit te breiden en de demonstratievrijheid op te heffen
- ▶ Alleen de overheid mag het geweldsmonopolie uit oefenen
- ▶ Nimmer mag de territoriale interne soevereiniteit beperkt of gedeeld worden
- ▶ Dit dogma verenigt katholieken, protestanten en klassiek liberalen tegen socialisten, vrijzinnigen, humanisten en communisten. Dezen worden dan ook vaak strafvorderlijk vervolgd tussen 1925-1940.

De Belgische kanalenkwestie 1920-1935

- ▶ Daarom maakt niets de gemoederen verhitter dan de territoriale concessies die Nederland aan overwinnend België zou moeten doen
- ▶ Het zou de aanvaartgeul "De Wielingen" moeten erkennen als vallend onder het Belgische territorialiteitsbeginsel
- ▶ Nederland zou een breed en diep Antwerpen/Moerdijkkanaal moeten aanleggen om België vrije Rijnvaart te gunnen als was het Rijngerechtigd
- ▶ Het zou een IJzeren Rijn moeten aanleggen met extraterritoriale transitprivileges
- ▶ Het zou de Westerschelde in condominium moeten beheren met een communautaire loodsdiens op Antwerpen
- ▶ Antwerpen zou oorlogshaven moeten kunnen worden van de westelijke geallieerden
- ▶ Van Karnebeek, de verdediger van deze concessies, wordt als een eerloze schelm door de Eerste Kamer weggestuurd

Mussert komt op wegens deze concessies

- ▶ Anton Mussert is in 1927 een gezien ingenieur van de Utrechtse Waterstaat. Hij gruwet van deze territoriale servituten en concessies.
- ▶ Hij weet liberalen, conservatieven, confessionelen aan zijn zijde. Hij organiseert een succesvol volkspetitionnement. Hij meent dat hij kwaliteiten heeft als politicus. Hij richt de Nationaal-Socialistische Beweging in den Nederlanden op. Hij is fascistoïde, maar absoluut niet Hitler-gezind. Hij is tegen iedere rassenleer.
- ▶ Maar hij vindt wel dat de representatieve democratie in Nederland niet meer werkt. Hij verenigt vele reactionairen door alle gezindten en klassen op zich. Hij wil een hoge kiesdrempel, een corporatieve staat en een centraal gezag. Vooral als bij de kamerverkiezingen van 1933 54 partijtjes blijken mee te dingen naar de kiezersgunst.
- ▶ Hij eist dat de regering een zelfstandigheidspolitiek herneemt buiten de Volkenbond om en dat zij de weermiddelen drastisch versterkt door een algemene dienstplicht zonder lotingsysteem

Het gist in Indië

▶ Er is een Volksraad

- ▶ Onder de indruk van Troelstra's staatsgreep introduceert de gouverneur-generaal Van Limburg Stirum de installatie van een Indische Volksraad in 1917
- ▶ Hij suggereert dat deze zal uitgebouwd worden tot volksvertegenwoordiging van het inlandse volksdeel

De prikkeling van de Indonesische nationalisten

- ▶ Een jonge Soekarno meent dat de gouverneur-generaal aan deze Volksraad mede-wetgevende bevoegdheid gaat toekennen. Dat de raad een budgetrecht krijgt voor de totale Indische begroting. Dat de raad het recht krijgt van interpellatie, petitie, initiatief en enquête en zelfs indische topambtenaren kan verwijzen ter vervolging naar de Hoge Raad der Nederlanden in Den Haag
- ▶ Soekarno is niet de enige. Mohammed Hatta denkt het ook. En Sjarifoeddin Sjahrir

De retirering van het koloniaal gezag

- ▶ Van Limburg moet na 1918 stelselmatig op al deze suggesties terugkomen. Maar hij mag niet erkennen dat hij zulks officieel ook doet.
- ▶ Hij had wel degelijk oog voor de gerechtvaardigde eisen voor staatkundige autonomie van de nationalistes. Hij zag ook in dat de accijnsbelastingen ten laste van de inlanders onrecht waren.

Muiterij op de “Zeven Provinciën”

- ▶ De gevolgen van de credietcrisis van 1929 worden in heel Nederland afgewenteld op Jan Modaal. Ook in 1929 wordt gespeculeerd op toonderaandelen in komende winsten. In de Archipel betekent dat voortgezette aanmerkelijke accijnsverhogingen op rijst, groenten, oliën en vetten, zuivel en pluimvee. Daar komen nog eens kortingen bij ten laste van inlands personeel. In 1933 korting aangezegd. Het personeel van het pantserdekschip de “Zeven Provinciën” muit. De Marineluchtvaartdienst gooit een waarschuwbom terwijl op vliegtuig op tegenkoers gaat. Treffer midscheeps vol. 23 doden en veel zwaar gewonden. Einde van de muiterij.

